

Економічна теорія

Тема 7. Витрати та доходи фірми. Механізм ціноутворення.

ПЛАН

- 1. Економічні витрати фірми та їх види. Собівартість продукції фірми.**
- 2. Дохід фірми. Теорії прибутку. Економічні форми прибутку. Безбитковість та рентабельність.
Максимізація прибутку фірми. Неплатоспроможність та банкрутство фірми.**
- 3. Ціноутворення на продукцію фірми: головні підходи та методи.**

1. Економічні витрати фірми та їх види. Собівартість продукції фірми

Ресурси виробництва
(обмеженість)

Факторні доходи
власників ресурсів

Економічні витрати фірми - витрати фірми, пов'язані з забезпеченням власникам ресурсів такого рівня факторних доходів, щоб вони зробили вибір на її користь щодо передачі ресурсів

Види витрат фірми залежно від власності на ресурси та каналу їх надходження:

- **зовнішні (явні, бухгалтерські)** – витрати на залучення ресурсів, що не належать фірмі, оцінюються, сплачуються, враховуються та відображаються у бухгалтерському обліку (платежі постачальникам сировини, палива, матеріалів, транспортних послуг, орендна плата, заробітна плата найманих працівників тощо);
- **внутрішні (неявні)** – витрати на використанні власних ресурсів підприємців у господарській діяльності фірми, що не оплачуються та не відображаються у бухгалтерському обліку. Оцінка внутрішніх витрат здійснюється шляхом розрахунку їх альтернативної вартості як неотриманого доходу від найкращого варіанта альтернативного використання власних ресурсів підприємця у власному бізнесі. Складовою внутрішніх витрат є **нормальний прибуток** – витрати підприємницького ресурсу власника фірми у власному бізнесі, які оцінюються неотриманим окладом менеджера при його альтернативному використанні.

Види витрат фірми залежно від змін у обсязі виробництва продукції у короткостроковому періоді:

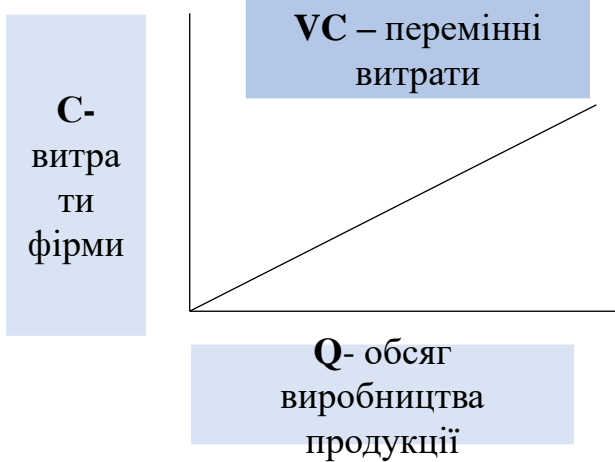
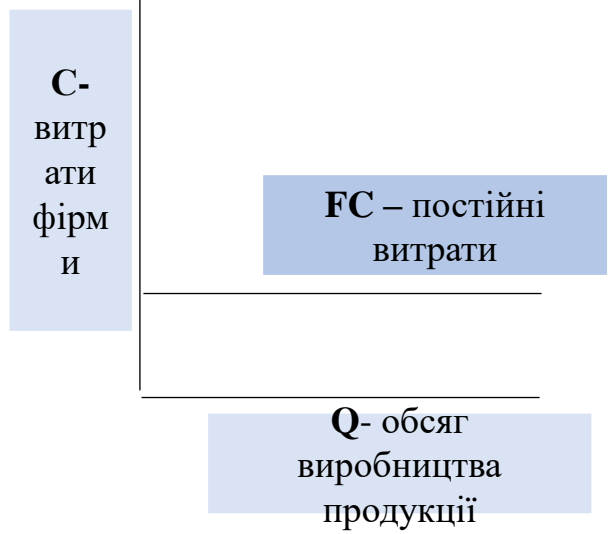
Види витрат фірми залежно від підходів до їх розрахунку:

Постійні витрати (FC), розмір яких не залежить від обсягів виробництва продукції (амортизація основних фондів, орендна плата, страхові внески, оклади менеджерів та ін.)

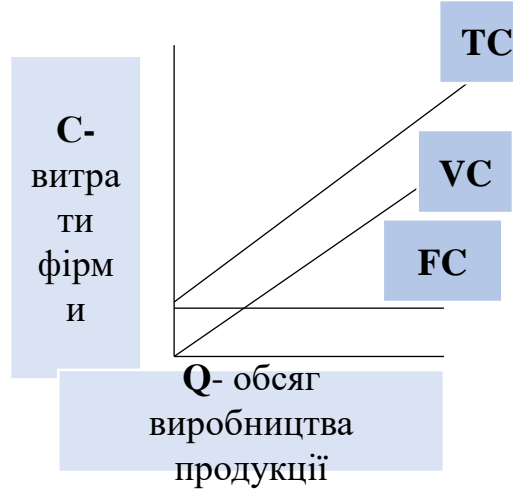
Перемінні витрати (VC), розмір яких визначається обсягом виробництва продукції (витрати на сировину, транспортні послуги, на оплату праці робітників на відрядній формі заробітної плати)

Середні витрати (AC) - витрати на виробництво одиниці продукції

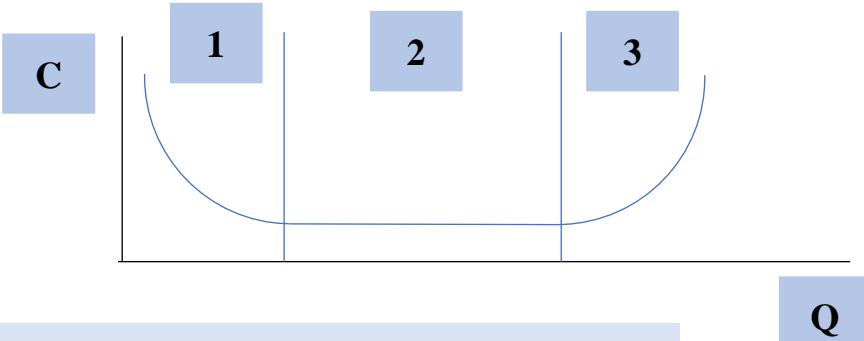
Граничні витрати (MC) - додаткові витрати на виробництво додаткової одиниці продукції

Валові (сукупні) витрати - сума всіх витрат на виробництво продукції:
TC=FC+VC

Ефект масштабу (економія від масштабу) - залежність між обсягом виробництва продукції (доходом) і середніми витратами фірми довгостроковому періоді

1. Зростаючий ефект масштабу.
2. Постійний ефект масштабу.
3. Спадний ефект масштабу.

Собівартість продукції:

поточні витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції, що виражені у вартісній формі.

Виробнича собівартість продукції – сума прямих витрат (витрати, які можливо віднести на певну продукцію) та непрямих витрат (витрати, які неможливо віднести на певну продукцію, наприклад, загальновиробничі витрати).

Загальновиробничі витрати – витрати, що пов'язані з процесом виробництва, але відносяться на собівартість певного виробу не прямо, а пропорційно на основі коефіцієнту розподілу - частки від ділення загальної величини загальновиробничих витрат до сукупної бази, в якості якої можуть бути обрані кількість відпрацьованих машино-годин, кількість відпрацьованого часу основними робітниками (годин), витрати на оплату праці, матеріальні витрати.

Повна собівартість продукції складається з виробничої собівартості та позавиробничих витрат підприємства (адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат).

Основні елементи собівартості

1. Сировина і матеріали (за мінусом зворотних відходів).
2. Паливо та енергія на технологічні цілі.
3. Заробітна плата виробничих робітників.
4. Нарахування на фонд заробітної плати (єдиний соціальний внесок).
5. Загальновиробничі витрати.
6. Адміністративні витрати.
7. Підготовка та освоєння виробництва.
8. Інші виробничі витрати.
9. Витрати на збут (позавиробничі витрати).

2. Дохід фірми. Теорії прибутку. Економічні форми прибутку. Беззбитковість та рентабельність. Максимізація прибутку фірми. Неплатоспроможність та банкрутство фірми

Дохід – грошові та інші надходження, що формуються в результаті господарської діяльності фірми у певний період. Прибуток - це сума, на яку дохід фірми перевищує пов'язані з ним витрати.

Види доходу фірми за його економічним змістом

Сукупний (валовий дохід)
- результат господарської діяльності фірми у певний період (TR)

Середній дохід – дохід на одиницю продукції фірми (AR)

Граничний дохід – додатковий дохід від реалізації додаткової одиниці продукції (MR)

Розподіл доходу і прибутку фірми

Валовий дохід (виручка від реалізації продукції)-ВД

Чистий дохід (ЧД) = ВД – непрямі
податки

Прибуток (П) = ЧД – витрати на
виробництво та реалізацію продукції

Чистий прибуток (ЧП) = П – податок на
прибуток

Нерозподілений прибуток, що
інвестується у бізнес

Розподілений прибуток, що є доходом
власників фірми

Теорії прибутку

```
graph TD; A[Теорії прибутку] --> B[Факторний підхід: прибуток - факторний дохід як плата власнику ресурсу «підприємництво»]; A --> C[Функціональний підхід: прибуток – винагорода підприємця за здійснення функцій з ведіння бізнесу]; A --> D[Компенсаційний підхід: прибуток – це плата підприємцю за ризики ведіння бізнесу]; A --> E[Конкурентний підхід: прибуток – плата за переваги фірми в умовах недосконалої конкуренції]; C --> F[Виробничий підхід: Прибуток – форма доданої вартості, створеної працею найманих працівників, що привласнюється власником капіталу]; D --> G[Технологічно-інноваційний підхід: Прибуток – плата за інновації, що впроваджуються фірмою];
```

Факторний підхід:
прибуток -
факторний дохід
як плата власнику
ресурсу
«підприємництво»

Функціональний підхід:
прибуток – винагорода
підприємця за
здійснення функцій з
ведіння бізнесу

Компенсаційний підхід:
прибуток – це плата
підприємцю за ризики
ведіння бізнесу

Конкурентний підхід:
прибуток – плата за
переваги фірми в
умовах недосконалої
конкуренції

Виробничий підхід:
Прибуток – форма доданої
вартості, створеної працею
найманих працівників, що
привласнюється власником
капіталу

*Технологічно-інноваційний
підхід:*
Прибуток – плата за
інновації, що
впроваджуються фірмою

Економічні форми прибутку фірми:

- бухгалтерський прибуток – чистий дохід з вирахуванням зовнішніх витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- економічний прибуток – чистий дохід із вирахуванням зовнішніх та внутрішніх витрат (з урахуванням нормального прибутку) на виробництво і реалізацію продукції.

Безбитковість – це такі фінансові результати діяльності фірми, за яких його дохід дорівнює витратам, тобто підприємство не отримує прибутку, але і не має збитку.

Рівень прибутковості фірми відображають показники **рентабельності**:

Рентабельність виробництва	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{суми середньорічної вартості основних виробничих фондів підприємства і середньорічних залишків нормованих оборотних засобів}} \times 100\%$
Рентабельність продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід}} \times 100\%$
Рентабельність певного виду продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток по певному виду продукції}}{\text{Повна собівартість певного виду продукції}} \times 100\%$
Рентабельність власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Вартість власного капіталу}} \times 100\%$
Рентабельність сукупного капіталу	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Вартість сукупного капіталу}} \times 100\%$

Максимізація прибутку фірми.

- 1) Валові доходи максимально перевищують валові витрати: $TR - TC = \max$.
- 2) Граничні доходи дорівнюють граничним витратам: $MR=MC$

Банкрутство фірми

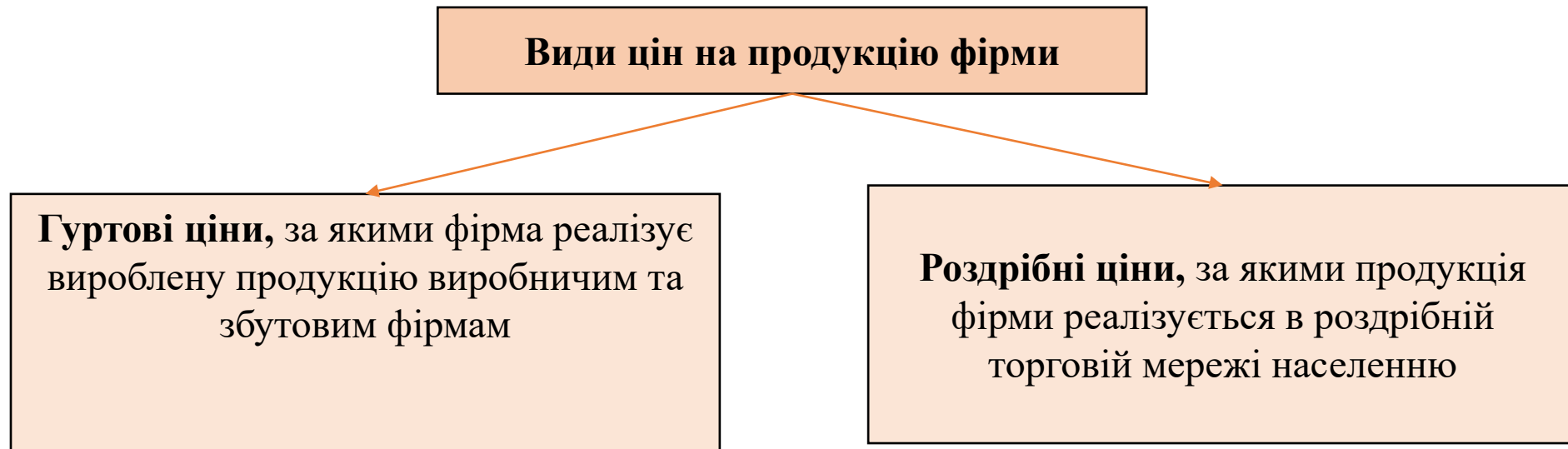
```
graph TD; A[Банкрутство фірми] --> B[У економічному аспекті банкрутство фірми – це такі втрати її фінансових ресурсів, що унеможливають подальше фінансування господарської діяльності та виконання прийнятих зобов'язань перед зовнішніми контрагентами та персоналом]; A --> C[У юридичному аспекті банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом України з процедур банкрутства, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури]; B --> C;
```

У економічному аспекті банкрутство фірми – це такі втрати її фінансових ресурсів, що унеможливають подальше фінансування господарської діяльності та виконання прийнятих зобов'язань перед зовнішніми контрагентами та персоналом

У юридичному аспекті банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному Кодексом України з процедур банкрутства, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури

3. Ціноутворення на продукцію фірми: головні підходи та методи

Ціноутворення– це процес визначення ціни на продукцію фірми та принципів і порядку її зміни залежно від ринкової ситуації

Методи ціноутворення

1. *Витратні методи ціноутворення*

- метод «витрати плюс прибуток» $\text{Ціна} = \text{витрати} + \text{прибуток}$
- метод «бажаного (цільового) прибутку». Метою є отримання цільового прибутку, змінною частиною ціни є витрати;
- метод «точки беззбитковості», що базується на визначенні такої одиниці продукції, реалізація якої за встановленою ціною забезпечує досягнення рівності валового доходу і валових витрат

2. *Методи ціноутворення з орієнтацією на попит (споживача продукції):*

- метод «визначення ціни продукції на основі її цінності, що відчувається покупцем. Зусилля фірми спрямовані на формування високої оцінки покупцем цінності продукції для нього;
- метод маркетингових оцінок, спрямований на визначення ціни, за якою покупець безумовно придбає продукцію.

3. *Методи ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію:*

- метод «лідера». Ціноутворення орієнтується на ціну фірми - лідера на ринку однорідної продукції;
- метод поточних цін. Ціноутворення орієнтується на ціну конкурентів фірми;
- метод торгів.